

Каракоз О. О.

Київський національний університет культури і мистецтв,
кафедра інформаційної, бібліотечної та архівної справи

УДК 023.5.001:378.4

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ БІБЛІОТЕЧНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Розглянуто основні засади підготовки фахівців бібліотечної галузі в умовах інформатизації суспільства. Висвітлені та проаналізовані сучасні концепції модернізації вищої бібліотечної освіти. Показано сучасні тенденції змістових й організаційних засад вищої бібліотечної освіти. Виявлено проблеми розвитку фахової та практичної підготовки студентів ВНЗ. Визначено фактори підвищення рівня підготовки висококваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців для сфери бібліотечної галузі.

Ключові слова: підготовка кадрів, фахівці бібліотечної галузі, бібліотечна галузь, інформатизація, інформатизація суспільства, вища бібліотечна освіта, висококваліфіковані фахівці, конкурентоспроможні фахівці, компетентність, модернізація, технології.

Сучасний етап суспільного розвитку, для якого є характерним інтенсифікація процесів інформатизації суспільства, потребує посилення вимог до якості підготовки конкурентоспроможних фахівців бібліотечної галузі. Оскільки в умовах сучасного інформаційного суспільства, яке характеризується швидкими темпами розвитку автоматизації, бібліотеки трансформуються в інформаційні центри, де впроваджуються новітні комп'ютерні та інноваційні технології, модернізується програмне забезпечення, виникає нагальна потреба у підготовці нової генерації бібліотечних працівників, здатних до креативного мислення, творчої праці, професійного розвитку, освоєння новітніх технологій та вільного орієнтування в інформаційному просторі.

Проблема забезпечення високої якості бібліотечної освіти належить на сьогодні до найактуальніших у професійному середовищі. Питання модернізації та забезпечення надання високоякісної фахової підготовки фахівців бібліотечної галузі розглядаються у наукових дослідженнях сучасних вчених. Зокрема, Н. Бачинська висвітлила та проаналізувала базові концепції модернізації вищої бібліотечної освіти, розроблені провідними науковцями освітянської галузі України в останнє десятиліття ХХ ст. –

початку ХХІ ст, які розробляли та запроваджували в навчальний процес концептуальні моделі підготовки фахівців нової генерації [1]. І Давидова у своєму науковому дослідженні виявила вплив запровадження інноваційних технологій на формування інформаційної та професійної культури, розвиток механізмів соціальної мобільності та формування нової свідомості фахівця бібліотечної галузі [2]. В. Ільганаєва проаналізувала основні засоби запровадження інновацій у реалізацію якісної бібліотечної освіти [3]. Н. Кушнарєнко та В. Шейко проаналізували стан та перспективи підготовки нової генерації бібліотечних фахівців, зокрема, обґрунтували необхідність зміни парадигми вищої бібліотечної освіти та її концептуальних основ у контексті інновацій, гуманітаризації і комп'ютеризації навчання, впровадження у навчальний процес прогресивних наукових концепцій, сучасних освітніх та інформаційних технологій і науково-методичних досягнень, підвищення професійного й загальноосвітнього рівня підготовки кадрів [9]. Оригінальністю підходу до розгляду даної проблематики відзначається дослідження Н. Кушнарєнко, яка вперше здійснила спробу історико-генетичного аналізу вищої бібліотечної освіти в Україні на методологічних засадах гендерного підходу [4]. Основні етапи розвитку вищої бібліотечної освіти в Україні та сучасні концепції вітчизняних науковців щодо удосконалення бібліотечно-інформаційної освіти проаналізувала Т. Новальська [6]. Г. Шемаєва виявила перспективи реалізації інноваційної моделі бібліотечної освіти [10]. Модель модернізації вищої бібліотечної освіти на основі аналізу сучасних тенденцій розвитку освіти в Європі обґрунтувала професор А. Соляник. Перспективність трансформацій дослідник вбачає у підготовці культуртрегерів – професіоналів бібліотечної, архівної, музейної справи [8].

В умовах динамічних змін, швидкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, ускладнення та технологізації суспільних відносин набувають актуальності питання визначення доцільності й використання соціально-комунікаційних технологій у підготовці кадрів бібліотечної сфери. Саме аналізу зарубіжного досвіду впровадження соціально-комунікаційних технологій у процеси професійної підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів присвятила своє дослідження О. Мар'їна. Авторка акцентує увагу на тому, що запровадження соціально-комунікаційних технологій в освіту передусім пов'язане з процесами віртуалізації, зокрема, з використанням технологій Web 2.0, які в освітньому контексті формують нову парадигму бібліотечної професійної підготовки кадрів, що базується на ідеї масової співпраці, ідеології відкритих освітніх ресурсів, у поєднанні з мережевою, опосередкованою інформаційно-комунікаційними технологіями,

організацією взаємодії учасників [5, 127]. Вони є основною складовою професійної підготовки бібліотечних кадрів на сучасному етапі, тому сучасні наукові уявлення про соціально-комунікаційні технології як інноваційні засоби оптимізації, складові механізму адаптації бібліотечної освіти до реалій інформаційного суспільства дозволяють говорити про необхідність подальшої активнішої розробки розглянутої проблематики стосовно особливостей підготовки кадрів бібліотечно-інформаційної сфери [5, 131].

Концепції розвитку бібліотечно-інформаційної освіти провідних науковців галузі розкриває їх багатоаспектність, перспективність подальших розробок, вони мають надзвичайне значення в удосконаленні якісної підготовки фахівців бібліотечної галузі. І засвідчують, що в умовах інформатизації суспільства та стрімкої інтеграції соціально-комунікаційного простору, опанування електронних комунікацій і глобальних масштабів Інтернету як основного каналу відбору, зростає попит на якісно нову генерацію фахівців для бібліотечної галузі України, здатних ефективно освоювати високотехнологічну інформаційну індустрію. Підготовка фахівців такого гатунку потребує суттєвих змін у змісті й організації підготовки кадрів.

Розвиток університетської освіти передбачає набуття такої якості, що відповідає потребам особистості студента, вимогам суспільства та забезпечує інтеграцію у світовий освітнянський простір. У сучасних умовах ринку до них висувуються наступні вимоги: високий рівень теоретичної підготовки, сформований рівень соціальної зрілості, висока ефективність в ситуаціях невизначеності, швидка адаптація до умов робочого середовища. Тому університетська освіта в Україні повинна бути якісною, майбутній фахівець зобов'язаний вміти постійно розвиватись та самовдосконалюватись, щоб роботодавець був впевнений у його компетентності та професіоналізмі, а вищі навчальні заклади повинні звертати увагу на аспекти професійної підготовки студентів із урахуванням умов до зовнішнього середовища, зокрема, вимог ринку праці [11, 335].

Але, як показує український досвід, навчання у вищій школі характеризується рядом істотних недоліків: спостерігається не досить повна його відповідність специфіці професійної діяльності і вимогам, які стоять перед особистістю сучасного фахівця; притаманна одноманітність форм, методів і прийомів викладання, що викликає зменшення зацікавленості до пізнавальної діяльності й майбутньої професії. У зв'язку з цим, навчальний процес потребує вдосконалення, що можливе тільки шляхом впровадження методів активізації навчання. З даною метою перед викладачами постає завдання обґрунтування вибору найбільш ефективних методів навчання, які, відповідно до

сучасних вимог економіки і стандартів вищої освіти, здатні забезпечити індивідуалізовану підготовку спеціалістів з урахуванням їх мобільності та ефективності, вирішення актуальних питань практичної діяльності [11, 336].

Продуктивне функціонування бібліотечної галузі в умовах електронної конвергенції інформаційно-бібліотечних комунікаційних структур, постійне зростання суспільної значимості інформаційних ресурсів та послуг потребують посилення фундаментальної підготовки майбутніх бібліотекарів, спрямованої на широке бачення ними закономірностей розвитку системи соціальних комунікацій, теоретичних та прикладних проблем бібліотечної сфери вдосконалення технологій інформаційного виробництва. Розширення номенклатури кваліфікацій бакалаврів і магістрів бібліотекознавчого освітнього напрямку передбачає постійне оновлення навчальних планів та програм із метою забезпечення змістовної гнучкості та випереджаючого характеру навчання, зміни самої парадигми освіти: перехід від принципу «освіта на все життя» до принципу «освіта через усе життя» [7, 122].

Сьогодні співробітник бібліотеки повинен володіти знаннями в галузі сучасних інформаційних, комп'ютерних технологій. Відповідно студенти навчаються роботі з широким спектром електронних ресурсів. Зміни в технології виконання традиційних бібліотечних процесів, суспільно-економічні зміни та психологічні особливості в поведінці користувачів висувають високі вимоги до професійної компетенції бібліотекаря.

На жаль, сьогодні у сучасних бібліотеках спостерігається тенденція, пов'язана з відсутністю компетентних фахівців бібліотечної галузі. Це пов'язано з багатьма факторами. Спостерігається процес старіння найбільш кваліфікованих професійно підготовлених бібліотечних кадрів. У багатьох випадках на місце професіоналів, які звільняються, приходять співробітники з бібліотечним стажем і досвідом роботи, але без спеціальної бібліотечної освіти. Крім того, спостерігається неготовність бібліотекарів так званої «старої школи» вчитися, набувати нові навички, які є важливими та необхідними для фахівців бібліотечної галузі в сучасних умовах інформатизації та технізації суспільства. Зміни в організації роботи з бібліотечними ресурсами, суспільно-економічні зміни та психологічні особливості в поведінці користувачів висувають високі вимоги до професійної компетентності бібліотекаря. В цьому контексті підготовка фахівців бібліотечної галузі повинна бути передусім спрямована і на набуття студентами професійних компетенцій, які визначається як оперативне поєднання знань, умінь та підходів, необхідних для ефективного виконання роботи як з точки зору виконавця, так і

спостерігача. В цьому контексті особливої актуальності набуває впровадження до організації навчання у вітчизняній вищій школі компетентнісного підходу. Компетентність – це вміння співробітника мобілізувати свої знання, прийняти оптимальне рішення в нестандартній виробничій ситуації. Перехід до компетентнісного підходу передбачає якісно новий рівень сприйняття особистістю дійсності, її готовність до самореалізації на основі системи цінностей полікультурного, толерантного, гуманістичного інформаційного суспільства. На думку фахівців, що досліджують цей феномен, компетентнісний підхід – це визначення цілей, відбір змісту, організація навчального процесу, найефективніших освітніх технологій, оцінка результатів їх запровадження. Компетентнісний підхід спрямований на формування здатності суб'єкта діяти адекватно до умов ситуації в напрямі одержання значущих результатів. У зв'язку з цим, основний акцент у навчанні зміщується із засвоєння великих обсягів інформації на набуття навичок критичного й креативного типу мислення, а також здатності й потреби самостійного безперервного навчання протягом усього життя. На основі нового підходу до організації навчального процесу в студентів ВНЗ мають сформуватися як ключові, так і супутні компетенції. Ключові компетенції виявляються в усіх взаємовідносинах особистості зі світом, відбивають духовний світ людини та сенс її діяльності. До них належать пізнавальна, інформаційна, комунікативна, організаційно технологічна, соціально-психологічна компетенції. Особливість цих компетенцій у тому, що вони не лише відбивають здатність особистості використовувати здобуті знання, набуті вміння та навички, але й дають їй змогу обирати найефективніші способи вирішення життєвих ситуацій. Серед супутніх компетенцій найважливішими є: економічна, політична, правова, екологічна та ін. Вони – основа професійної компетентності майбутнього фахівця, яка виявляється через особистісні можливості випускника ВНЗ, що дозволяють йому самостійно і достатньо ефективно вирішувати виробничі завдання, робити системні узагальнення та формулювати висновки, кваліфіковано й раціонально формувати та використовувати необхідну для цього інформаційну базу [7, 124].

Зважаючи на постійно зростаючі вимоги до підготовки фахівців нової формації, здатних виконувати якісно нові професійні завдання, викладачі ВНЗ мають створити такі умови освітнього процесу, які б сприяли усвідомленню студентами необхідності самостійного здобуття та модернізації знань, необхідності саморозвитку та самовдосконалення. Окрім знань, умінь і навичок майбутній фахівець має виробити в собі такі особистісні якості, що сприяють гуманно ціннісному ставленню до оточуючих,

творчому підходу до праці, прагненню до побудови нової якості суспільних відносин, подолання таких негативних явищ як нівелювання цінності книги й читання. Нові підходи до організації професійної підготовки майбутнього фахівця бібліотечної галузі необхідно спрямовувати на створення умов саморозвитку, самореалізації, креативності, формування суб'єктності студента, інтелектуалізації його особистості. Оптимальними умовами формування професійної компетенції майбутніх фахівців є побудова навчального процесу у ВНЗ на основі реалізації принципу суб'єктності, який, на відміну від підходу до особистості студента як до пасивного об'єкта навчання, зорієнтований на забезпечення постійного зворотного зв'язку між викладачем і студентом. Під час використання цього принципу професійна підготовка стає суб'єктно-значущою, наповненою для студента особистісним смислом, почуттями, зафіксованими в його суб'єктному досвіді. Саме суб'єктний досвід засвідчує унікальність, неповторність кожної особистості, він є простором, в якому можливі співробітництво, співпраця викладача і студента. Суб'єктність як принцип організації навчального процесу спрямований на те, щоб активізувати прагнення студента в опануванні різноманітних видів і форм професійної діяльності. Завдання викладача полягає в тому, щоб, створюючи відповідні педагогічні умови, допомогти студентові усвідомити необхідність постійного розвитку, ініціювати рух, прагнення до постійного самовдосконалення. Великого значення набуває навчально-творча активність студентів, яка базується на самоуправлінні навчанням. Це передбачає самопланування, самоорганізацію, самомотивацію, самоаналіз, самоконтроль, які сприяють до активізації начально-творчої діяльності, сформованості творчого досвіду студентства. Активна навчально-творча діяльність перетворює наявний потенціал студента в якісний результат – забезпечення високого рівня кваліфікації фахівця на основі сформованості творчого досвіду діяльності. Для вироблення в майбутніх фахових базових компетенцій у навчальному процесі необхідно застосовувати активні методи навчання, в основі яких – вирішення студентами проблемних завдань, які допоможуть їм адаптуватися у професійному середовищі [7, 126]. Головна мета освітньої реформи – підвищення рівня підготовки фахівців, найважливішим показником якої є такий фахівець, що вміє самостійно й критично мислити, бачити проблеми та ефективно їх вирішувати, приймаючи рішення в складних і нестандартних виробничих ситуаціях. Необхідною властивістю сучасного фахівця бібліотечної галузі є креативність, оскільки в умовах стрімкого розвитку інформаційно- комунікаційних технологій, глобального мережевого простору й інших інновацій постійно ускладнюється коло професійних обов'язків фахівця

книжкової справи, зростають непередбачуваність та невизначеність виробничих ситуацій, а вміння працівників творчо застосовувати знання, аргументовано і самостійно приймати рішення та нести за них відповідальність стають найважливішим виробничим ресурсом [7, 120].

Підготовка конкурентоспроможних фахівців бібліотечної галузі на сучасному етапі повинна здійснюватись із врахуванням основних досягнень та прогресивних традицій вищої школи і спрямована на надання безперервної освіти відповідно до міжнародних стандартів. Основною метою її реалізації повинна бути поява висококваліфікованих фахівців, здатних до професійного зростання та професійної мобільності в умовах євроінтеграції, стрімкої інформатизації суспільства, розвитку інноваційних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бачинська, Н. А. Базові концепції модернізації вищої бібліотечної освіти в Україні / Н. А. Бачинська // Вісник Книжкової палати. – 2015. – № 3. – С. 32–35.
2. Давидова, І. О. Бібліотечна освіта: зміна моделей підготовки фахівців / І. О. Давидова // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Проблеми науки, освіти, практики : зб. матер. Міжнар. конф. (25–26 трав. 2004 р.). – Київ, 2004. – С. 194–196.
3. Ільганаєва, В. О. Системні зв'язки у вирішенні питань розвитку бібліотечної освіти / В. О. Ільганаєва // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. / Харк. держ. акад. культури. – Харків : Вид-во ХДАК, 2004. – Вип. 12–13. – С. 142–151.
4. Кушнарєнко, Н. М. Вища бібліотечна освіта України в контексті гендерного підходу / Н. М. Кушнарєнко // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. / Харк. держ. акад. культури. – Харків, 2014. – Вип. 43. – С. 69–78.
5. Мар'їна, О. Ю. Соціокомунікаційні технології в європейській бібліотечній освіті / О. Ю. Мар'їна // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. / Харк. держ. акад. культури. – Харків, 2013. – Вип. 39. – С. 125–131.
6. Новальська, Т. В. Еволюція вищої бібліотечно-інформаційної освіти в Україні / Т. В. Новальська // Бібліотека – відкритий світ : зб. матер. V Львів. бібл. форуму / Укр. бібл. асоц. ; редкол. В. С. Пашкова, В. В. Загуменна, І. О. Шевченко, Я. Є. Сошинська, О. В. Васильєв. – Київ, 2014. – С. 32–35.
7. Соляник, А. А. Підготовка фахівців для книжкової галузі України: традиції та новації / А. А. Соляник // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. / Харк. держ. акад. культури. – Харків, 2011. – Вип. 32. – С. 116–125.

8. Соляник, А. А. Проблеми стандартизації вищої бібліотечної освіти в Україні / А. А. Соляник // Бібліотека – відкритий світ : зб. матер. V Львів. бібл. форуму / Укр. бібл. асоц. ; редкол. В. С. Пашкова, В. В. Загуменна, І. О. Шевченко, Я. Є. Сошинська, О. В. Васильєв. – Київ, 2014. – С. 29–32.
9. Шейко, В. Підготовка нової генерації бібліотечних фахівців: стан та перспективи / В. Шейко, Н. Кушнарєнко // Вісник Книжкової палати. – 1999. – № 4. – С. 19–21.
10. Шемаєва, Г. В. Інноваційна модель бібліотечної освіти: перспективи реалізації / Г. В. Шемаєва // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. / Харк. держ. акад. культури. – Харків, 2013. – Спецвип. 40. – С. 43–49.
11. Шульга, Л. В. Підвищення якості університетської освіти: професійна та практична підготовка фахівців / Л. В. Шульга, Л. В. Бражник, Ю. В. Вакулєнко // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. / Полтавська державна аграрна академія. – Полтава, 2013. – Вип. 1(6), т. 2. – С. 335–338.

Каракоз Е. А.

Киевский национальный университет культуры и искусств,
кафедра информационного, библиотечного и архивного дела

ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТОВ БИБЛИОТЕЧНОЙ ОТРАСЛИ В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАТИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА

Рассмотрены основные принципы подготовки специалистов библиотечной отрасли в условиях информатизации общества. Освещены и проанализированы современные концепции модернизации высшего библиотечного образования. Показаны современные тенденции содержательных и организационных основ высшей библиотечного образования. Выявлены проблемы развития профессиональной и практической подготовки студентов вузов. Определены факторы повышения уровня подготовки высококвалифицированных и конкурентоспособных специалистов для сферы библиотечной отрасли.

Ключевые слова: подготовка кадров, специалисты библиотечной отрасли, библиотечная отрасль, информатизация, информатизация общества, высшее библиотечное образование, высококвалифицированные специалисты, конкурентоспособные специалисты, компетентность, модернизация, технологии.

Karakoz O. O.

Kyiv National University of Culture and Arts, Department of Information, Library and Archival Affairs

EDUCATING SPECIALISTS IN LIBRARY FIELD IN TERMS OF SOCIETY INFORMATIZATION

The basic principles are considered of educating specialists in library field in terms of society informatization. The modern concept of modernization of higher library education are dealt and analyzed. Current trends of semantic and organizational foundations of higher library education are presented. Problems of professional and practical training of university students are revealed. Factors increasing the level of training highly qualified and competitive professionals for consumers of library branch are determined.

Keywords: training of staff, specialists in library field, library field, informatization, informatization of society, higher library education, highly qualified specialists, competitive specialists, competence, modernization, technologies.